

Ayşe MERMUTLU

Araş. Gör.

Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

**BAŞLIK YERİNE: DÜŞÜNÜMSELLİĞE DAİR DÜŞÜNÜM ya da
BAZI SORU KIPLERİNİN LÜZUMSUZLAŞMASI ÜZERİNE**

‘Skolastik aklın’ mümessili *homo academicus*’un türsel özgünlüğü, kendi eylemliliğinin sonuçlarını düşünümünün meşru sınırlarının dışına taşımasında yatmaktadır: *sapere aude* buyruğu, –ne de olsa– fenomenal dünyanın ötesinde hükümsüzleşir. Öz-göndergeli düşünüş şimdi epistemolojik bir spekülasyon statüsüne indirgenir; düşünümün menzili ‘nesne’ ile sınırlanır. Nesne yönelimli düşünüm, işe önce nesneyi kurarak başlar: özerk ve ele avuca gelir bir gerçekliğin temsilcisi olarak nesne orada, tarihselliğinden sıyrılmış evrensel öznenin düşünümüne konu olmayı beklemektedir. Pratiğin kendisini odağa alma girişimleri ise, pratiğin de ancak nesneleştirilerek düşünümün konusu haline getirilebiliyor olması ölçüsünde, ‘nesne yönelimli’ bir düşünümü yeniden üretmektedir. Burada söz konusu olan, tarihsel ya da bağlamsal olanın askıya alınmasını buyuran epistemolojik refleksin, tarihselliği ya da bağlamsallığı oyuna dâhil etme yönündeki girişimlerin de bir nesneleştirme edimi tarafından öncelenmesine yol açıyor olmasıdır. Kadim özne-nesne hiyerarşisinde temellenen, bağlamsal ve tikel olanı *a priori* dışlayan, kurgusal ve varsayımsal bir tümel kavrayışı arka planında kendini üreten bir ‘düşünüm’dür söz konusu olan. ‘Dışarıdan bakış’, dışarı’nın ‘dışarı’ olarak koyutlanması ölçüsünde mümkündür; başka türlü ‘dışarı’, ‘içerileştirilebildiği’ ölçüde ve bu koşulla düşünümün meşru konusudur. Modernliğin tarihselliğinde bilimsel olma iddiasındaki herhangi bir söylem ya da pratik, iç işleyiş ilkelerinden kurumsallaşma mantığına kadar ‘nesne yönelimli’ bir düşünüm esasında örgütlenir. Daha genel bir anlamda modern düşünümün yegâne minvali ‘nesneleştirme’dir. Modern düşünümün erdemi, söz konusu minvalde kendi döngüsüne terk edilmişliğidir. Objektivizm gibi konvansiyonel formlarından post-yapısalcı kritikte temsil edilen daha radikal formlarına kadar düşünüm, esas olarak bir nesneleştirme, dışsallaştırma refleksini açık etmektedir. Doğası itibarıyla modern düşünüm, pratiğe odaklı soruları –her ‘neden?’i ‘nasıl?’ içinde çözümdürmek marifetiyle –mümkün olmaktan çıkarır; nev’i şahsına münhasır olmakla birlikte ortodoksi, düşünüm tebdil-i kıyafetinde yeniden sahne alır. Bu noktada gündeme gelen soru şudur: Nesne yönelimli bir düşünümün kurumsallaşması, pratikte, entegre olarak varlığını idame ettirdiği iktidar örüntüsünü yeniden üretmenin ötesinde sonuçlara yol açar mı? Bu bildiride, modern düşünümün bir anatomisinin çıkarılması ve bilim etkinliğinin hâlihazırdaki kurumsal formlarının ve sistemselliğinin bu anatomi üzerinden okunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Düşünüm, Modern Düşünümsellik, Modern Bilim, Nesneleştirme, İktidar

(Geçici) Kaynakça:

- BOURDIEU, Pierre, WACQUANT, Loic J. D. (2003): *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev. N. Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları
- FOSTER, Roger (2005): ‘Pierre Bourdieu’s Critique of Scholarly Reason’, *Philosophy & Social Criticism*, Vol. 31 (1): 89-107, SAGE Pub.
- FOUCAULT, Michel (1993): *1970-1982 Ders Özetleri*, 3.b., çev. S. Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- HEILBRON, Johan (1999): ‘Reflexivity and Its Consequences’, *European Journal of Social Theory*, 2 (3): 298-306, SAGE Pub.
- LYNCH, Michael (2000): ‘Against Reflexivity as an Academic Virtue and Source of Privileged Knowledge’, *Theory, Culture & Society*, Vol. 17 (3): 26-54, SAGE Pub.

- MAY, Tim (2000): 'A Future for Critique?: Positioning, Belonging and Reflexivity', *European Journal of Social Theory*, 3 (2): 157-173, SAGE Pub.
- PELS, Dick (2000): 'Reflexivity: One Step Up', *Theory, Culture & Society*, Vol. 17 (3): 1-25, SAGE Pub.
- SMART, Barry (1999): *Facing Modernity: Ambivalence, Reflexivity and Morality*, London: SAGE Pub.
- SRINIVAS, Nidhi (2005): 'Cultivating Sociological Detachment Through Reflexivity', *Current Sociology*, Vol. 53 (5): 835-841, SAGE Pub.
- STERN, David (2000): 'The Return of the Subject?: Power, Reflexivity and Agency', *Philosophy & Social Criticism*, Vol. 26 (5): 109-122, SAGE Pub.
- TURNER, Bryan S. (1996): 'Benlik ve Düşünümsel Modernlik', çev. Y. Aktay, in *Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm*, der. Y. Aktay, A. Topçuoğlu, Ankara: Vadi Yayınları
- WALLERSTEIN, Immanuel (1999): *Sosyal Bilimleri Düşünmemek, Ondokuzuncu Yüzyıl Paradigmasının Sınırları*, çev. Taylan Doğan, İstanbul: Avesta Yayınları
- WALLERSTEIN, Immanuel (2000a): *Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Yirmi Birinci Yüzyılın Sosyal Bilimi*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları